

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้ภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งจะเห็นได้อย่างเด่นชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ในการปรับโครงสร้างจากสังคมที่พึ่งพาการเกษตร เข้าสู่สังคมที่พึ่งพาอุตสาหกรรมและบริการ เพื่อที่จะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าเทียบเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้วอื่นๆ ซึ่งก่อให้เกิดการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมอย่างมากรวมถึงใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ปัญหาที่ติดตามมาคือ การอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้าสู่เมือง ความยากจนในเขตเมืองจะรุนแรงขึ้นเป็นผลมาจากการอพยพเข้าสู่เมืองเพิ่มขึ้น และมีปัญหาอื่นติดตามมาเช่น ความไม่มีระเบียบ สภาพแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาความปลอดภัยในทรัพย์สิน ปัญหาการจราจร ตลอดจนปัญหาครอบครัว เป็นต้น จากประเด็นดังกล่าว ยุทธศาสตร์ที่ 3 ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) จึงได้มุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพพัฒนาของภูมิภาคและชนบท เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง มีศักยภาพสามารถพึ่งตนเองได้ มีโอกาสและมีความเสมอภาคทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม มีครอบครัวที่อบอุ่น มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากสารพิษ โดยเพิ่มความสามารถของคนและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม จึงได้ริเริ่มทำโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม¹ ขึ้นเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมของราษฎรในชนบท ซึ่งได้เคยมีพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรม ตั้งแต่บรรพบุรุษ ราษฎรชนบทเคยมีประสบการณ์ทักษะและมีฝีมือในเชิงช่าง อาชีพเสริมจากการประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรกรรมโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ ซึ่งอาจจะผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน เพื่อจำหน่ายเพิ่มรายได้ อาทิ การทอผ้า

¹ ความหมายของหมู่บ้านอุตสาหกรรม หมู่บ้านที่มีการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมในเชิงธุรกิจอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้ประกอบการอาชีพนั้น ๆ เป็นจำนวนหนึ่งอย่างสม่ำเสมอ หมู่บ้านที่มีศักยภาพและได้รับการส่งเสริมอย่างครบวงจรในการพัฒนาอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม จนสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง

การจัดสาน การตีเหล็ก เป็นต้น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้จัดทำโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมเพื่อเป็นการกระจายโอกาสและความเจริญสู่ภูมิภาค สนับสนุนการเรียนรู้ การเสริมสร้างโอกาสโดยการสร้างอาชีพ และการมีงานทำผู้ชุมชนเพื่อให้เกิดการประกอบอุตสาหกรรมในหมู่บ้านเป้าหมายอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นแนวในการประกอบอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม ที่ช่วยเพิ่มรายได้ และฐานะความเป็นอยู่ของราษฎรในชนบท ทั้งยังสามารถดำเนินธุรกิจนั้นได้ด้วยตนเอง และให้มีการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืนต่อไป

โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม เป็นโครงการที่มีมติคณะรัฐมนตรีรองรับให้ดำเนินการใน 3 ปี ระหว่างปีงบประมาณ 2537 - 2539 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2536 ซึ่งเป็นโครงการระยะที่ 1 งบประมาณ 43 ล้านบาท และได้รับการอนุมัติจากสำนักงบประมาณกระทรวงการคลังให้ดำเนินการโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม ระยะที่ 2 อีก 3 ปี คือระหว่างปีงบประมาณ 2539 - 2542 งบประมาณ 32 ล้านบาท และโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม ระยะที่ 3 อีก 3 ปี ระหว่างปีงบประมาณ 2543 - 2545 งบประมาณ 43 ล้านบาท โดยในโครงการระยะที่ 1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ดำเนินการในการคัดเลือกกลุ่มอาชีพทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย จำนวน 117 หมู่บ้าน มีจำนวนราษฎรเข้าร่วมโครงการจำนวน 4,800 คน ซึ่งเป็นการค้นหาหมู่บ้านที่มีศักยภาพเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการพัฒนาให้ความช่วยเหลือได้แก่ การฝึกอบรมเพื่อยกระดับฝีมือและคุณภาพผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการ และการศึกษาฐานเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม และสร้างราษฎรให้เข้มแข็ง การแนะนำ และช่วยเหลือด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ การส่งเสริมด้านตลาดโดยนำผู้ผลิตร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และการสร้างโอกาสให้สินค้าได้ทดสอบรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ศูนย์การค้าต่าง ๆ รวมทั้งให้สินเชื่อเพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจ โดยมีหมู่บ้านอุตสาหกรรมที่ผ่านการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น ตามเกณฑ์จังหวัด โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม (ตารางภาคผนวก) จำนวน 22 หมู่บ้าน ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 43 ล้านบาท

การดำเนินโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมระยะที่ 2 ระหว่าง ปี พ.ศ. 2540 - 2542 เน้นการช่วยเหลือส่งเสริมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านอุตสาหกรรม ที่เข้าร่วมโครงการในระยะที่ 1 มาแล้ว และหมู่บ้านที่มีศักยภาพที่คัดเลือกเพิ่มเติมจำนวน 153 หมู่บ้าน ให้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับการประกอบอาชีพของราษฎร ในหมู่บ้านอุตสาหกรรมให้สามารถพึ่งตนเอง มีการบริหารจัดการด้วยกลุ่มของตนเอง ให้เข้าสู่การแข่งขันในระดับภูมิภาคและระดับชาติต่อไป ผลการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมระยะที่ 2 ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 32 ล้านบาท ในการดำเนินการกิจกรรมปรับทัศนคติ 30 หมู่บ้าน ฝึกอาชีพ ฝึกอบรม และสัมมนาฐาน 831 ครั้ง มีผู้ผ่านการอบรมจำนวน 16,939 คน บริการปรึกษาแนะนำ 830 ราย 791 เรื่อง ศึกษาและพัฒนา

รูปแบบผลิตภัณฑ์ 591 แบบ บริการเครื่องทุ่นแรง 50 กลุ่ม สนับสนุนด้านการตลาด 253 กลุ่ม ส่งเสริมด้านการจัดการ 60 กลุ่ม กิจกรรมเพิ่มผลการผลิต 90 ประเภทผลิตภัณฑ์ บริการสินเชื่อ 317 ราย จำนวนเงิน 4,608,000 บาท การพัฒนาบุคลากร 45 ครั้ง 650 คน การประชาสัมพันธ์ โครงการ 192 ครั้ง การติดตามประเมินผลและการประสานงาน 711 ครั้ง โดยมีหมู่บ้านที่ผ่านการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่นจำนวน 22 หมู่บ้าน

ตารางที่ 1 ผลการปฏิบัติงานโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม โครงการระยะที่ 2 (2540 – 2542)

พื้นที่ดำเนินการ แบ่งตามภาค	จำนวนหมู่บ้าน เข้าร่วม โครงการ	รายได้เฉลี่ย บาท/คน/เดือน	รายได้เฉลี่ยจาก การขายสินค้า/ กลุ่ม/เดือน	จำนวน กองทุน หมู่บ้าน	จำนวน สมาชิก (คน)
เหนือ	32	2,300	113,250	21	1,980
ใต้	36	1,900	30,450	7	1,966
ตะวันออก	11	4,800	70,000	4	359
ตะวันตก	30	1,400	47,000	8	776
ตะวันออกเฉียงเหนือ	44	2,675	79,900	12	4,708
รวม	153	2,615	67,940	52	9,789

ที่มา : สำนักบริหารงานส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

จากตารางที่ 1 ผลปฏิบัติงานโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมโครงการระยะที่ 2 (2540 – 2542) ผลของการดำเนินงานนั้นทำให้ราษฎรจำนวน 9,789 คน สามารถมีรายได้เฉลี่ยจากการผลิตสินค้าหัตถกรรม และอุตสาหกรรมโดยเฉลี่ย คนละ 2,615 บาทต่อเดือน และมีรายได้เฉลี่ยจากการขายสินค้าที่เป็นปริมาณเงินทุนหมุนเวียนในระบบกลุ่มละ 67,940 บาทต่อเดือน ก่อให้เกิดการออมของกลุ่มสมาชิก 52 กองทุน นับว่าเกิดการกระจายโอกาส และกระจายรายได้ให้แก่กลุ่มราษฎรที่ได้รับการพัฒนาแล้ว สามารถดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการผลิต สร้างงาน สร้างรายได้ เพื่อราษฎรเหล่านี้จะสามารถเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของหมู่บ้านและชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของจังหวัด ภูมิภาค และของประเทศ

เนื่องจากโครงการดังกล่าวมีความสำคัญ การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาผลกระทบต่อกลุ่มราษฎรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการนี้ สามารถก่อให้เกิดการยกระดับรายได้ การจ้างงาน การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต ความสามารถพัฒนาทักษะฝีมือในการผลิต ความมีส่วนร่วมในการเป็น

กลุ่มผู้ผลิตสินค้า ตลอดจนสามารถดำเนินการด้านการตลาด และการจัดการบริหารได้ด้วยตนเอง กระทั่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ว่า ผลจากการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมแล้ว จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มราษฎรที่เข้าร่วมโครงการด้านการยกระดับรายได้ การจ้างงาน การออม การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ และคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม โดยเปรียบเทียบก่อนหลังเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ที่อยู่ในพื้นที่โครงการว่าได้รับผลกระทบจากโครงการด้วยหรือไม่

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ด้านการยกระดับรายได้ การมีงานทำอย่างต่อเนื่อง การยกระดับคุณภาพ ทักษะฝีมือในการผลิต การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจการ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบต่อเนื่องต่อชุมชนที่เป็นพื้นที่ตั้งของโครงการ
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มราษฎรที่เข้าร่วมโครงการ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบผลกระทบจากการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ด้านการยกระดับรายได้ การมีงานทำอย่างต่อเนื่อง การยกระดับคุณภาพ ทักษะฝีมือในการผลิต การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจการ
2. ทำให้ทราบผลกระทบต่อเนื่องต่อชุมชนที่เป็นพื้นที่ตั้งของโครงการ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินการของโครงการให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบจากโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมต่อกลุ่มราษฎรร่วมโครงการในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มราษฎรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม และผ่านการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น จำนวน 3 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านโรงวัว หมู่ที่ 5 ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
2. บ้านท่าข้าม หมู่ที่ 6 ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
3. บ้านคอนหลวง หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การดำเนินการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาในด้านต่อไปนี้

1. ศึกษาถึงผลกระทบจากโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม ต่อกลุ่มราษฎรที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน โดยมุ่งเน้นถึงการศึกษาไปที่รายได้เฉลี่ยจากอาชีพ ทัศนคติและอุตสาหกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม อัตราผลตอบแทนแรงงานที่ได้รับ ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ ความรู้ความชำนาญที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ การจ้างงาน ตำแหน่งหน้าที่ในกลุ่ม เงินออม จำนวนการถือหุ้นในกลุ่ม ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ
2. ศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบต่อเนื่อง กับราษฎรที่อยู่ในพื้นที่โครงการ แต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการว่า ได้รับผลกระทบโดยเปรียบเทียบว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม
3. ศึกษาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มราษฎร ที่เข้าร่วมโครงการว่าสอดคล้องตามความต้องการที่โครงการเข้าไปดำเนินการหรือไม่

1.5 คำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

1.5.1 อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าได้ประกอบอาชีพสามารถสร้างรายได้เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง หรือประกอบอาชีพสืบทอดจากบรรพบุรุษมา

1.5.2 อาชีพจากการรวมกลุ่ม หมายถึงอาชีพที่เข้าร่วมในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม เช่น การทอผ้า การเย็บปักถักร้อย

1.5.3 ค่าหุ้น หมายถึง เงินที่ผู้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมได้ลงทุนในกลุ่มโดยมีการกำหนดมูลค่าหุ้นตามข้อกำหนดของแต่ละกลุ่ม เช่น หุ้นละ 10 บาท โดยผู้เข้าร่วมโครงการสามารถลงทุนโดยนำเงินส่วนตัวที่ไม่ใช่เงินกู้ของกลุ่มหรือเงินได้เปลื้องจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน

1.5.4 ระดับความสามารถในการผลิต หมายถึง ระดับความสามารถในการผลิตที่ผู้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสามารถผลิตสินค้าได้ตามรูปแบบคำสั่งซื้อของลูกค้า ตลอดจนสามารถผลิตสินค้าที่มีความซับซ้อนมากขึ้น โดยเกณฑ์ที่ใช้วัดระดับความสามารถแบ่งตามทักษะของผู้ตอบแบบสอบถาม